

МОВНИЙ ПАТРІОТИЗМ ЯК СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ

У статті йдеться про мовний патріотизм як важливий складник національного патріотизму. Надається пояснення щодо соціолінгвістичного та лінгвістичного аспектів у мовній політиці. Робиться наголос на вихованні у молоді мовного патріотизму як важливого складника українського національного патріотизму.

Ключові слова: етноспільнота, лінгвістичний аспект, мовний патріотизм, мова загальнотериторіального поширення, мовна політика, національний патріотизм, соціолінгвістичний аспект, світові мови.

Стаття посвячена мовному патріотизму як важливішій складовій національного патріотизма. В статті даються пояснення соціолінгвістичного та лінгвістичного аспектів мовної політики. Делается акцент на воспитание у молодого поколения языкового патриотизма как важнейшего элемента украинского национального патриотизма.

Ключевые слова: этнообщество, лингвистический аспект, языковой патриотизм, язык общетерриториального распространения, языковая политика, национальный патриотизм, социолингвистический аспект, мировые языки.

The article deals with the language patriotism as an important constituent of the national patriotism. It explains the social and linguistic aspect and the linguistic aspect in the language policy. It emphasizes the significance of developing the language patriotism as an important element of the Ukrainian national patriotism is emphasized.

Key words: ethnic society, linguistic aspect, language patriotism, generally spread language, language policy, national patriotism, social and linguistic aspect, world languages.

Мовна політика — найвагоміша частка державних реформ в Україні кінця ХХ — початку ХХІ ст. Після декларативного визначення української мови як державної певні здобутки у сфері її функціонування наявні та незаперечні. Це передусім домінуюче її використання у публічних галузях державного управління (іншими словами — перед

громадянами); у державній документації та законодавстві; в силових структурах, які звикли беззаперечно та негайно виконувати накази та розпорядження вищих органів влади; порівняно з радянським періодом значне використання в освіті, зокрема у вищій, та засобах масової інформації. Проте поряд з означеними сферами, де певною мірою присутній елемент вимушеності, тобто виконання вищих розпоряджень, не слід забувати й про елемент свободи вибору, коли українці не соромляться вже своєї національної мови, використовуючи її в усіх сферах. Ми тут говоримо про пересічних громадян, але існує ще одна перевага — початок своєрідного ренесансу власне українського мистецтва, коли прокидаються не лише носії національної культури, а й її творці, до того ж представники нового покоління.

Державна мовна політика, як і інші соціокультурні явища, має парадоксальний вимір через своє прагнення утвердити українську мову як державну, розширюючи сфери її функціонування шляхом збільшення числа національних шкіл та розвитку культур національних меншин. Найважливішою ознакою етнospільноти, держави і національним обличчям народу є мова. Вибір державної мови залежить від демографічних, географічних, психологічних, політичних і релігійних чинників. Нація, як і будь-яка інша спільнота, не може ні сформуватися, ні існувати й діяти без спілкування її членів. А. Бурячок відзначив: "...Завдяки мові нормально функціонує її організм як політично, так і економічно, і культурно..." Рівень розвитку мови відображає рівень економічного розвитку країни. Тверда державна мовна політика — тверда держава економічно й політично.

Даній соціолінгвістичній проблемі присвячені праці вітчизняних дослідників, а саме: О. Бондаря, О. Селіванової, Л. Лазаренка, Л. Масенко, О. Тараненка, О. Ткаченка та інших.

Кожна мовна політика та її практичне впровадження має два аспекти: соціолінгвістичний і лінгвістичний. До першого належить розробка та вдосконалення законодавчих норм розв'язання питань щодо статусу мов та рівня їхнього функціонування, узгодження відносин між офіційною та іншими мовами, що співіснують у державі. Лінгвістичний аспект включає конкретні впливи на мову [1].

В Україні перехід від мови субординованої до мови державної захопив українців зненацька, вони виявилися до нього не готовими, насамперед психологічно та ідеологічно [2]. Своєрідним є соціолінгвістичне становище української мови. Поки що, хоч українська мова *de jure* і мала б стати мовою повного територіального поширення,

вона такою не є. Більше того, на Сході та Півдні України українська мова не є ще мовою повного етнічного поширення. Ні для кого не є таємницею, що й досі у великих містах Наддніпрянщини домінує російська мова, в південних районах Одеської області домінує болгарська мова і таке інше. Виходячи із зазначеного, слід сказати, що престижність української мови стоїть досить низько в державі. Уряду слід поступово перетворювати українську мову на мову загальнотериторіального поширення і зробити її загальнодержавною [3]. І тільки тоді наш народ, високо цінуючи свою мову, коли досягне видатних успіхів у якійсь галузі людської діяльності, може розраховувати на поширення своєї мови поза межами своєї етнічної території серед фахівців відповідної галузі, бо українці живуть у багатьох країнах світу, треба тільки розбудити в них патріотизм.

“Світові мови” в історії людства належать до мов позатериторіального походження. Та не всі мови входять до складу “світових мов”. До мов позатериторіального походження належать мови народів, які свого часу створювали багатонаціональні держави. Поняття “світова мова” досить умовне. Попри всю поширеність тієї чи іншої мови у світі, “моду” на певну мову, все-таки навіть і вона далеко не скрізь однаково активно використовуються, особливо якщо брати не великі міста, а так звану глибинку і неосвічені верстви, тобто людей із принаймні закінченою середньою, якщо не вищою освітою. Інтерес до мов вимірюється їхнім якісним значенням. Для того, щоб та чи інша мова викликала гострий і повсюдний інтерес до себе, треба, щоб країна, де вона поширена, досягла великих і різнобічних економічних, наукових та технічних успіхів і найбільше у спеціальних галузях, де фахівці зацікавлені у якомога швидшому сприйнятті позитивного досвіду й нових відкриттів. Тому виникає гостра потреба й бажання у якнайшвидшому опануванні мови.

Так, протягом часу з XVII–XVIII до XX ст. на очах усього людства відбувалося змагання чотирьох мов. Це змагання далеко ще не закінчене, але на підході можуть бути й інші мови.

У XVII–XVIII ст. набула часом неподільного панування французька мова, яку тоді називали “третьою класичною мовою” після грецької і латинської. Тріумфові французької мови сприяв не тільки блискучий французький двір з його модами, елегантністю й уподобаннями, які намагалося наслідувати кожне велике місто Європи, а й розквіт французької освіченості: успіхи в науці (А. Лавуазьє, Ж. Кюв’є та інші), літературі (М. Вольтер, Д. Дідро, А. Стендаль, О. де Баль-

зак, Г. де Мопассан та інші), нарешті й визначні, хоч і криваві, події Французької революції, що дали великий поштовх європейській політичній думці. Але вже рубіж XIX ст. був пов'язаний з початком поступового занепаду Франції.

На перший план почали висуватися замість Франції Німеччина й німецькомовна Австрія. Цей народ “мислителів і поетів” [3] уславив себе геніальною музикою (Й. Бах, В. Моцарт, Л. Ван Бетховен, Ф. Шуберт та інші), нечувано блискучий розквіт філософії (І. Кант, Й. Фіхте, В. Міллер, К. Маркс, Ф. Енгельс, Ф. Ніцше та інші). Як би не оцінювати дії Гітлера, не можна заперечити, що німецька філософія давала і дає величезну важливу поживу людському розумові, та її вплив на формування європейської культури в цілому був величезний. Розквіт німецької мови припадає на кінець XIX — початок XX ст. Поразки Німеччини у Другій світовій війні змінили ситуацію, після короточасних жорстоких тріумфів Німеччина зазнала страшного краху. Це був крах і німецької мови.

Здавна важливе значення у європейській і світовій культурі почала здобувати собі англійська мова, уславлена низкою великих письменників (У. Шекспір, Д. Свіфт, Д. Байрон, Б. Шоу та інші), винахідників і вчених (Д. Ватт, Ч. Дарвін, А. Смітт та інші). Насамперед цьому сприяв економічний і технічний розвиток Англії. Після Другої світової війни, коли Британська колоніальна імперія розпалася і значення Англії зменшилося, на перший план почали висуватися США. Саме тверде протистояння США разом із західним світом врятувало людство від жахів Третьої світової війни, їхня заслуга безперечна, і це разом з великими успіхами в галузі економіки, науки й техніки принесли заслужену повагу й престиж англійській мові.

На цім тлі короточасним виявився успіх російської мови, єдиної слов'янської мови, що була дуже близька до включення її до числа “світових мов”. Роль російської культури датується XIX — початком XX ст.: найвидатніші російські вчені (І. Сеченов, Д. Менделєєв, М. Пирогов, І. Павлов), письменники (О. Пушкін, М. Лермонтов, М. Гоголь, І. Тургенєв, Л. Толстой та інші), композитори (М. Глінка, М. Мусоргський, П. Чайковський), художники (І. Крамської, І. Рєпін, В. Серов, І. Левітан). Європа цілком слушно була в захопленні від цієї могутньої сили й оригінальності культури. Соціалізм і комунізм ставали для багатьох модою. А коли після афганської авантюри почався розпад останньої у світі європейської (євразійської) імперії, став швидко тьмяніти й ореол російської мови. Так само, як і фран-

цюзька та німецька, вона не здобула собі прихильників брязканням зброї.

Зате наприкінці ХХ ст. значно обнадійливіше виглядають успіхи країн Азії — Японії, Китаю, Туреччини, арабських країн, Ізраїлю, Індії. Усі вони тепер у динамічному, хоч і не завжди ясному у своїх наслідках, русі. Поки що важко сказати, яка з цих країн наближається до того, щоб її мова набула того самого значення, що його мали в минулому, але не мають тепер деякі європейські мови. Не виключно також, що в майбутньому знов набудуть більшого значення романські мови.

Якщо цінність національної культури невисока, спадає й цінність мови. Звичайно, якщо мовою твориться велика культура, якщо на сторожі, захищаючи її, стоїть сильна держава, то мовою цієї держави захочуть користуватися не тільки її носії, а й люди інших держав і національностей. Така проблема мусить розв'язуватися комплексно [4].

Отже, українська мова стане захищеною її носіями через виховання у молоді мовного патріотизму як важливого складника українського національного виховного ідеалу та формування національного патріотизму, а від нього — до прориву крізь позадержавний менталітет — до державного менталітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лазаренко Л. // Українська мова. 2002. № 4. С. 7–8
2. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна. К.: Рідна мова. 1999. 450 с.
3. Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу. К.: Спалах. 2004. 272 с.
4. Бондар О. І. Як парость виноградної лози // Думська площа. 2000. № 47.
5. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України. Харків: ХНУ ім. Каразіна. 2004. 275 с.
6. Масенко Л. Т. Мова і політика. К.: Соняшник, 1999. 100 с.

Стаття надійшла до редакції 20.02.13